

Van moederland naar vaderland: waarom?

(Uit *Van Venus tot Madonna*, 2006 en 2015, Naschrift 2 p. 488-94 letterlijke tekst.

Voor tekst met alle verwijzingen (noten) en literatuurverwijzing zie heruitgave van dit boek in 2015. Zie voor dit boek www.anninevandermeer.nl onder *boeken* en www.pansophia-press.nl.

Welke verklaringen geven aanhangers van het matriarchaat binnen de wetenschap voor de omslag van matriarchaat naar patriarchaat?

Er zijn twee hoofdgroepen. De ene groep onderzoekers voert verklaringen aan die veroorzaakt worden door factoren van *buitenaf*. De andere groep meent dat oorzaken zich van *binnenuit* voltrekken. Ik heb een keuze gemaakt uit de voornaamste verklaringsmodellen. In een volgende paragraaf volgen dan de meest recente visies van diverse wetenschappers uit de hoek van het matriarchaat en feminisme. Laten wij eerst de exogene factoren die van buitenaf inwerken, onderzoeken.

Het volgende is opgebouwd uit drie hoofdparagrafen

1. Invloeden van buitenaf in kaart gebracht
2. Invloeden van binnen uit: het onderzoek naar het bewustzijn

1 invloeden van buitenaf in kaart gebracht

1.1 *Briffault ziet de herder als boosdoener*

Amateur- etnoloog Robert Briffault volgt de ontwikkeling van matriarchaat naar patriarchaat in Afrika. Hier is de man als herder in dienst van de vrouw. Hij heeft alleen zijn eigen arbeidskracht als dienst te vergeven. De man maakt zich mooi. Hij wil tot bruidegom uit anderen uitverkoren worden. Na veel testen en inspanningen wordt hij beloond. Hij mag bij zijn nieuwe bruid inwonen. De bruid blijft bij haar ouders in haar eigen dorp wonen. Zij bewerkt samen met anderen het land. Zij gaat naar de regionale markt en drijft handel. De man heeft daar geen benul van. Als herder heeft hij succes. De kuddes groeien en hij krijgt bezit en macht. Zijn erfenis gaat dan nog naar de kinderen van zijn zuster en niet naar zijn eigen kinderen. Hij wil echter erfgenamen en koopt zich met zijn nieuw verworven rijkdom een vrouw. Bij haar heeft hij zonen die zijn erfgenamen zijn. Het komt ook voor dat herders vrouwen roven. De geroofde vrouw wordt over de drempel gesleurd. Soms spartelend over de drempel gedragen. Volgens Briffault ligt hier de oorsprong van ons romantische huwelijksgebruik om een bruid over de drempel te dragen.

de herder wordt herenboer

De herder vormt de sleutel waarmee het matriarchaat wordt omgezet in patriarchaat. In en buiten Afrika worden herdervolkeren door uitdrijving naar landbouwculturen gedreven. Daar liggen de graanschuren van de wereld. Waar het land in kleine stukjes blijft opgedeeld en met de hand bewerkt wordt, daar houdt de vrouw het land en het heft in handen. Hier overleeft de matriarchale cultuur, die van origine kleinschalig is. In kleinschalige land- en tuinbouwculturen die geen herdersfase kennen, blijft de vrouw het langst de eigenaresse van het land. Daar waar men schaalvergroting toepast en het land niet meer met de hand bewerkt, verandert de situatie. De man slaat de hand aan de ijzeren ploeg en plaatst de ossen onder het juk ervoor. De man bedrijft landbouw op grote schaal. Het wordt een bedrijf! Er ontstaat een voedseloverschot. Dat moet beveiligd en verdedigd worden.

de herder wordt groothandelaar

Ook exploiteert de man het ambacht en de nijverheid. Eerst maakt de vrouw het met de hand en met haar ziel. Nu wordt de schaal vergroot en wordt het een bedrijf. Er ontstaat handel op lange afstand. De kostbare ruilwaar moet verdedigd. Het omslagpunt valt wanneer de vrouw haar economische zelfstandigheid verliest. De man neemt zich meerdere vrouwen. Dat heet polygamie. Het fenomeen van de harem wordt populair. De vrijheidsbeperkingen van vrouwen worden uitgevonden. Er ontwikkelen zich gewoonten als het voetbinden, het vetgemest worden, de sluier, de besnijdenis, het binnen blijven, het niet opgeleid worden en het cultiveren van de maagdelijkheid. Het patriarchaat laat door alle tijden en culturen heen zijn bloedige sporen na. Er ontstaat een nieuwe vrouwonvriendelijke cultuur. Dit stelt Briffault in een gigantische opsomming van gegevens van culturen van over de hele wereld.

Anderen na hem wijzen op het belang van het uitvinden van het ijzer. Men maakt wapens en ontwikkelt de ploeg. Het zijn uitvindingen van kardinaal belang voor mensen die leven in het land waar de vaders heersen.

1.2 *Engels ziet het privé-bezit als boosdoener*

Een van de stichters van het marxisme is Friedrich Engels. Hij meent dat de historische nederlaag van de vrouwelijke sekse veroorzaakt wordt door de opkomst van het privé-bezit. In de tijd daarvoor heeft men alles gemeenschappelijk en bewerkt men in groepen het land. Het is de tijd van het partnerschap.

Het bewerken van het land en de voorraadvorming brengt een machtsconflict. In de ethiek van de jagers-verzamelaars ziet de man de vrouw als partner. In de ethiek van de landbouwmaatschappij neemt de man eerst het land en daarna de vrouw in bezit.

William Irwin Thompson sluit hier op zijn manier bij aan. Hij meent dat de status van de jagers na de landbouwrevolutie wegvalt. In vroege landbouwculturen staat de vrouw centraal. Terwijl de man nog jaagt, doet zij dicht bij huis allerlei uitvindingen. Het uitvinden van tuin- en landbouw en veeteelt maakt de vrouwen sterk. Door de landbouw ontstaat echter een surplus aan welvaart. Dat moet verdedigd worden. Het smaakt naar meer. Dit leidt in de ogen van deze wetenschappers tot val van egalitaire samenlevingen en de val van God de moeder.

1.3 Lerner ziet de staat als boosdoener

De historicus Gerda Lerner meent dat de neergang van God de moeder veroorzaakt wordt door de vorming van de eerste grote staten. Men gaat samenwonen in delta's van rivieren. Er ontstaat een centraal bestuur. Dit neemt het initiatief tot irrigatie, tot steden. Er komen landbouwoverschotten. Er ontstaat nijverheid op grote schaal en handel over lange afstanden. Men gaat schrijven. Er ontstaat een structuur met de koning aan het hoofd. Hij maakt gebruik van ambtenaren, soldaten, belasting betalende boeren en slaven. Vrouwen verliezen hun oude rechten en worden ondergeschikt gemaakt. De ene staat zal de andere veroveren. Er heerst voortdurend oorlog. Na steen- koper- en brons-tijd breekt nu de ijzertijd aan. De chronologie vind je in het appendix.

1.4 Gimbutas ziet de kurgan als boosdoeners

De archeologe Marija Gimbutas lanceert de theorie over de Kurgan-volkeren. Zij zijn genoemd naar hun ronde grafheuvels, de *kurgans*. Vanaf 4500 trekken zij in kleine groepen Europa binnen. Zij fokken vee en rijden paard. Hierdoor verplaatsen zij zich snel. Aanvankelijk nemen ze veel over van de verfijnde oorspronkelijke bevolking. Naarmate de stroom der kurgans vanuit Rusland toeneemt, worden ze agressiever en onderwerpen de inheemse volken.

Deze theorie wordt tegenwoordig steeds meer geaccepteerd. Ook in de kringen van de traditionele archeologie. Het zijn de invasies van Indo-Europeanen uit het oosten en Semieten uit het zuiden die voor de omslag zorgen. Het zijn vechters. Zij nemen de vechtende stormgod mee, die met bliksem en wapens smijdt. Zij maken de vruchtbaarheidsgod, die ooit als partner van de godin begon, tot stormgod. Als weer- en luchtgod wordt hij nummer één. De zoon wordt vader. Matriarchaat wordt patriarchaat.

1.5 de Indo-Europeanen en Semieten als boosdoeners

Het is belangrijk vast te stellen dat Marija Gimbutas eindelijk serieus wordt genomen. De Britse wetenschappers Anne Baring en Jules Cashford geven in hun fascinerende boek een heldere uitwerking van haar theorie. Tussen de brons- en ijzertijd voltrekt de omslag zich. Dat is tussen 3500 tot 1250 v. Chr. Het zijn *Indo-Europeanen* die als *de Ariërs* in India een einde maken aan de oudere matriarchale culturen. Een andere tak trekt naar het Westen. Zij vechten zich een weg door Mesopotamië. Zij banen zich als Hettieten en andere volkeren een weg door Turkije. Zij bereiken Griekenland. Hier noemt men hen Achaeërs en Doriërs.

Daarnaast is er de beweging van de *Semieten*. Vanuit de Syrische en meer zuidelijke Arabische woestijnen bereiken Semieten Mesopotamië, Syrië en Kanaän.

Vanaf 2500 v. Chr. gaat de Soemerische cultuur ten onder. De macht komt aan Semitische volkeren als de Akkadiërs en de Babyloniërs. Zij bereiken Kanaän en worden daar de Kanaänieten genoemd. Zij bereiken Israël en worden daar Hebreeën genoemd. Op hun beurt worden zij weer veroverd door een Semitisch volk als de Assyrieërs. Het is overal oorlog.

de patriarchale cultuur is de boosdoener

In de visie van de Engelse onderzoeksters verandert de mentaliteit. Geest en stof worden gescheiden. Hemel en aarde worden gescheiden. God en mens worden van elkaar gescheiden. Mannelijk en vrouwelijk worden gescheiden. God van godin afgescheiden. Mannen en vrouwen gescheiden. Tot slot: cultuur en natuur van elkaar gescheiden.

De natuur lijkt iets dat je kunt exploiteren. Het wordt een dood ding. Met zó'n godsbeeld, wereldbeeld en mensbeeld sterven achtereenvolgens de stof, de aarde, het vrouwelijke, de godin en de natuur. De balans is zoek. Wanneer het een het ander gaat overheersen, sterven uiteindelijk beiden.

De schrijfsters ontwikkelen een historische en tegelijk psychologische benadering die mij sterk aanspreekt. Het is zaak dat het mannelijke en het vrouwelijke weer samen sterk worden door een onderlinge balans te vinden. Maar daarvoor moet eerst het vrouwelijke zichzelf terugvinden. Vandaar de *zoektocht* in dit boek naar *'de verborgen Moeder'*. Naar het vrouwelijke in ons zelf.

1.6 de som der delen

In feite brengt iedere theorie iets zinnigs. Voor Briffault is het de herder. Voor Engels het privé-bezit. Voor Lerner de staat. Voor Gimbutas en anderen de invallen van de Indo-Europeanen en Semieten. Het zijn aspecten van een geheel, draden in een weefsel. Indo-Europeanen en Semieten zijn herdersvolken, die eenmaal gevestigd een maatschappij inrichten waar de staat, het schrift en het bezit belangrijk worden.

Verandert het bewustzijn door oorzaken van buitenaf? Of verandert eerst het bewustzijn en pas daarna de omstandigheden? Gaan wij over op de geesteswetenschappen. Hier vinden wij wetenschappelijke theorieën die de veranderingen van binnenuit verklaren. Deze liggen op het gebied van het bewustzijn en denken.

2 invloeden van binnen uit: het onderzoek naar het bewustzijn

2.1 de mens gaat denken

Als eerste is er de theorie van de theoloog Karl Jaspers. Hij ontwerpt de these over de axiale tijd. In zesde en vijfde eeuw voor Chr. duiken er wereldwijd filosofische scholen op. Wij zien ze in dezelfde periode over de hele wereld van Griekenland tot China opkomen. In Israël zijn er de Joodse profeten; in Griekenland de filosofen; in Perzië de grondlegger Zoroaster en volgelingen; in India is er prins Siddharta de Boeddha en volgelingen; in China is er na Lao-tse Confucius. De filosofieën kenmerken zich door een abstract systeem van denken. Uitgangspunt is de heilige tekst. Het heilig boek. Het gaat om een geschreven leer die slechts toegankelijk is voor de weinige geleerden. En dat zijn meest mannen. De heren filosofen schuwen het gezelschap van vrouwen. Zij verkiezen de eenzaamheid boven de groep.

2.2 hersenonderzoek

Binnen de psychologie en de filosofie ontstaat er aandacht voor de biologische, neurologische, chemische en elektrische processen in de hersenen van de mens en in het bewustzijn. Ook deze bewustzijnsonderzoekers komen met verklaringen. Men probeert de resultaten van de b wetenschappen in de geesteswetenschappen te integreren.

Er zijn hersenonderzoekers die het anders zijn van man en vrouw verklaren vanuit het anders zijn van de hersenen. Volgens genetica Anne Moir zijn de hersenen van mannen en vrouwen verschillend. De linker- en rechterhersenhelft zijn met bundels zenuwen aan elkaar verbonden. Dit is het zogenaamde corpus callosum. Bij vrouwen is de verbinding dikker. Het is een vijfde groter. Dit betekent dat vrouwen gemakkelijker van rechts naar links en omgekeerd kunnen schakelen. Zij kunnen meer dingen tegelijk. Het onderzoek naar de verschillen in hersenhelften is nog volop bezig.

2.3 het schrift krijgt de schuld

Leonard Shlain ontwikkelt de theorie dat archaische matriachale culturen meer hun rechter hersenhelft gebruiken. Ook hij herhaalt dat vrouwen tien tot drie-en-dertig procent meer zenuwbundels hebben in het voorste deel van corpus callosum. Patriarchale culturen gebruiken de linkerhersenhelft. Die linkerhersenhelft staat in verbinding met de rechterkant en de rechterhand van het lichaam.

Schrijven doe je met je linkerhersenhelft en je rechterhand. Schrijven maakte ooit het linkerbrein dominant over rechterbrein. Verhalen vertellen, praten, gebaren en gelijktijdig horen en zien doe je met je rechterhelft. Beelden herkennen doe je ook van hieruit.

Door het schrift komt er een einde aan de beeldcultuur en begint de woordcultuur. De cultuur van het heilig boek en de heilige tekst, die uiteindelijk ten koste gaat van de religieuze ervaring. Verandering van activiteit van de rechter- naar de linker hersenhelft geeft verandering van bewustzijn. In het patriarchaat heeft men het boek en dus ook het geschiedenisboek uitgevonden, meent Shlain. Het geschreven woord is min of meer vrouwvijandig. In de godsdiensten van het schrift zal het vrouwelijke devalueren.

Wanneer men een jong meisje vroeg aan het schrijven blootstelt, vergroot zich in haar linkerhersenhelft een bepaald gebied. Hierdoor verliest zij het vertrouwen in haar intuïtie en past zij zich aan de omringend cultuur aan. Shlain legt een verbinding tussen gevoel en intuïtie naast verstand en ratio; het gevoel zetelt in de rechterhersenhelft en wordt door hem als vrouwelijk beschouwd; het

verstand zetelt links en wordt door hem als mannelijk beschouwd. In de aanpassing verliezen vrouwen zichzelf.

Na een periode vanuit gevoel en intuïtie geleefd te hebben, ontwikkelt de mens het rationele. De mens vormt nu het 'ego-bewustzijn'. Hij gaat over tot het abstracte logische denken, de logos is geboren. Dit heeft tot gevolg dat de mens los van de natuur komt te staan. Met genoegen stelt Shlain vast dat we tegenwoordig van een woordcultuur naar een beeldcultuur overgaan en nu ook gevoel en verstand kunnen integreren. Om uiteindelijk bewust tao of de eenheid der dingen te kunnen ervaren.

2.4 de nieuwe Einstein in het onderzoek naar bewustzijn

Ken Wilber meent dat er fasen zijn in het bewustzijn van de mens. Hij onderscheidt de pre-persoonlijke, persoonlijke en transpersoonlijke fase. Iedere geestesstructuur leidt tot een eigen vorm van religie.

Er is de magisch en mythische fase waarin men gericht is op de cyclus van de natuur. En daarna breekt de fase van de mentale religie aan. Die is individueel en gericht op het feitelijke. Deze gaat daarna in de derde fase over. Het is een meer mystieke en naar binnen gerichte fase. Volgens Wilber moet men vóór-persoonlijk niet verwarren met bóvenpersoonlijk; niet de vóórpersoonlijke fase verheerlijken en de persóónlijke fase met het ego *onderwaarderen*. Beiden zijn noodzakelijk om tot het bovenpersoonlijke te komen. Je ziet hier een ontwikkeling en integratie in een trans- of bovenpersoonlijke fase. Wilber meent dat het feminisme de fout maakte het matriarchaat te verheerlijken en alleen maar *terug* te willen. Nee men moet vooruit. Van pré-persoonlijk naar transpersoonlijk. Het zijn treden op de ladder die men dient te nemen om in bewustzijn te groeien.

2.5 symbolisch bewustzijn

In het voorgaande zijn regelmatig de termen archaïsch, rationeel en symbolisch bewustzijn gevallen. Het werk van de theoloog Tjeu van den Berk geeft meer zicht op deze begrippen. Hij maakt in de hersenen en in het bewustzijn onderscheid tussen drie gebieden en niveau's. Als eerste onderscheidt hij het archaïsch bewustzijn: het zetelt diep in oudere hersendelen, de hersenstam. Daaromheen is er in de buitenlaag het rationele bewustzijn met het verstand. Het ontwikkelt zich óm het archaïsche deel in de buitenste lagen van de hersenen, de hersenschors heen: hier zitten de grijze cellen en het verstandige verstand. Tot slot onderscheidt hij het geïntegreerde 'symbolische' bewustzijn. Er is een weg -Tjeu noemt het de koninklijke- die van de grijze cellen in de periferie aan de buitenkant via archaïsche delen in het midden naar het centrum, het Zelf leidt. Er zijn manieren om de diepe verbondenheid tussen de delen weer te ervaren, zoals slapen en dromen, muziek maken, dansen, sporten, eten en vrijen. Van den Berk spoort ons aan te zorgen dat de kanalen tussen hersenstam en hersenschors niet dichtslibben. Integreren mensen de archaïsche en de rationele vermogens, dan trainen ze het geïntegreerd of symbolisch denken. Men buigt de tralies van het rationele denken open en kijkt diep naar binnen.

2.6 het synthetisch bewustzijn

In het bewustzijnonderzoek poogt men de ontwikkeling van het bewustzijn te volgen. Men oppert als verklaring dat men in verschillende historische perioden verschillende delen van de hersenen ontwikkelt. Voorbeelden hiervan zijn de volgende twee geleerden. Als eerste is er Charles Herberger. Hij bestudeerde de beschaving op Kreta en Griekenland rond 1500 v. Chr. via de kunst. Hij maakt onderscheid tussen het synthetisch en het analytisch denken. Analytisch denken leidt tot dualisme, omdat de tegenstellingen worden benadrukt. Synthetisch denken gaat uit van de polariteit, waarbij de polen naast elkaar blijven staan en elkaar aanvullen. Als tweede is er Helmut Uhlig. Hij meent dat het bewustzijn van de vrouw kosmisch en universeel is. Zij denkt synthetisch. Het bewustzijn van de man is analytisch en doelgericht. Hij denkt in these en antithese. Hij denkt dualistisch.

Wij volgden de uiterlijke en de innerlijke factoren die de omslag van matriarchaat naar patriarchaat willen verklaren. Wellicht is het een combinatie van beiden. Het overzicht is er nu. Ieder kan zich nu zelf een mening vormen en bij zichzelf nagaan welke verklaring hem of haar het meest plausibel lijkt. Mij lijkt dat er niet één enkele verklaring te geven is. Er speelt een combinatie van factoren. Klimaatveranderingen brengen volksverhuizingen. Volkeren hebben een nieuwe mentaliteit. Die brengt een nieuw type maatschappij voort. Tijden veranderen doorlopend. Mensen ontwikkelen zich voortdurend.

(Tot zover het excerpt uit *Van Venus tot Madonna*; noten en literatuurverwijzing zijn te vinden in de heruitgave van 2015; zie webshop www.pansophia-press.nl).

